

baar is, welke is haar zin en strekking? En mag en moet dan die samenhang niet een rol spelen in de menselijke overwegingen? En zo ja, als dit motief, dit *weten* van de samenhang, niet in zichzelf illegitiem is, maar meespeelt en meespelen mag en moet, *waarom* dan de oppositie tegen de verdienste? En waarom nog voortzetting van de controvers, wanneer men algemeen van R.K. zijde zegt, dat men in de verdienste het noëtisch en ontisch verband tussen werk en loon wil honoreren *en meer niet*? Het geding zou eenvoudig zijn, wanneer de Reformatie gestaan zou hebben op het standpunt van een simpel anti-eudaemonisme, van een puur belangeloze vroomheid, van een radicale uitsluiting van alle motieven, die ook maar iets te maken hebben met loon en vergelding. Of als het in de Reformatie zou gaan om gedachten als later bij Kant voorkomen of in de zg. „atheistische” ethiek in de 19e eeuw⁶⁸⁾, die alle „bijmotieven” wilde uitzuiveren om de ethiek „rein” te houden. Maar het is duidelijk, dat men de Reformatie geen ogenblik kan vergelijken met het recente voorbeeld van zulk een *reine* ethiek in het woord van de communistische leider uit Frankrijk, Maurice Thorez, die eens in een heroïsche stemming uitriep: „J'affirme que notre morale est supérieure: ceux qui en suivent les préceptes jusqu'à mourir pour les buts, que nous nous proposons, n'ont pas besoin d'espérer une récompense dans un au-delà, qui n'existe pas, ce qui est une des plus belles preuves d'absolu désintéressement. Nos héros savaient qu'ils abîmaient dans le néant”⁶⁹⁾. Deze heroïek der gedesinteresseerde overgave is niet eens een seculaire parallel van de Reformatie. In de Reformatie heeft men midden in de strijd tegen de verdienste *noch* de egoïstische moraal *noch* de zgn. amour pur aanvaard en geweten van een „tertium datur”. Ook het evangelie kent dit dilemma niet en ze is daarin zuiverder en barmhartiger dan vele theorieën en dilemma's. Het gaat in de Schrift anders toe dan wat Kant zegt in zijn Kritik der praktischen Ver-

⁶⁸⁾ Vgl. E. Troeltsch hierover in zijn artikel: „Atheistische Ethik”, *Gesamm. Schr.* II, 525 v.

⁶⁹⁾ Vgl. Didier, a. w. pag. 9.